

Πρώτη έκδοση, Άθήνα 2013
ISBN 978-960-353-170-8

Στοιχειοθεσία και έκτύπωση:
Τυπογραφικό εργαστήριο «Δόμος»

Δημήτρης Κοσμόπουλος

Κρυπτόλεξο

Για τήν νύχτα
τῆς 2ας πρὸς 3ῆς Ἰανουαρίου 1911

Ἐκδόσεις Δόμος

Τῷ κυρίῳ Δημητρίῳ Μαυροπούλῳ

Ἐν Σκιάθῳ, 14 8βρίου 1911.

Ἀξιότιμε Κύριε Βλαχογιάννη,

[...] Τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα τὸν ἐκτύπησε πόνος στὴν ὠμοπλάτην του· μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐλιποθύμησε, καὶ ὅταν συνῆλθε: «Τί μοῦ συνέβη; τόσων ἐτῶν δὲ λιποθύμισα! Δὲ βλέπετε ὅτι εἶναι προίμια τοῦ θανάτου μου;» [...]

[...] Εἰς τὰς 2 Ἰανουαρίου, Κυριακῆ, ἤλθαν καὶ τοῦ εἶπαν διὰ τὸν σταυρόν, καὶ μετὰ 9 ὥρας, μία μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἐσηκώθη, καὶ εἶπε «νὰ πάγω μιά εἰς τοῦ Ζιμπλοῦ», γειτονικὸ παντοπωλεῖον, καὶ ἐπειδὴ ἐκλονίζετο, τὸν καθίσταμεν εἰς τὴν καρέκλαν, καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ σὰ μικρὸ παιδί. Τὸν βάλαμε δίπλα καὶ σὲ πέντε λεπτὰ ἐξέπνευσε. Ἐκλείσει μόνος τὰ μάτια, χωρὶς νὰ τὰ πιάσῃ ἄλλος. Τὴν δευτέρα τὸν θάψαμε καὶ χάσαμε τὴν τελευταίαν ἐλπίδα μας, 3 Ἰανουαρίου 1911. [...]

Μένομε μετὰ μεγάλης ὑπολήψεως αἱ ἀδελφαὶ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη
Σοφία, Κυρατσούλα καὶ Χαρίκλεια Παπαδιαμάντη

Ἐν Σκιάθῳ τῇ 7 Μαρτίου 1912

Ἀγαπητὲ Κ(ύρι)ε Δικαῖε,

[...] Τὴν ἐσπέραν τῆς 2ας Ἰανουαρίου, παραμονὴν τοῦ θανάτου του, «Ἀνάψτε ἓνα κηρί», εἶπε, «φέρτε μου ἓνα βιβλίον» (Σημ. δηλ. ἐκκλησιαστικὸν βιβλίον). Τὸ κηρίον ἠνάφθη. Ἐπρόκειτο δὲ νὰ ἔλθῃ καὶ τὸ βιβλίον. Ἀλλὰ πάλιν ἀποκαμῶν ὁ Παπαδιαμάντης εἶπε· «Ἀφῆστε τὸ βιβλίον· ἀπόψε θὰ εἰπῶ, ὅσα ἐνθυμοῦμαι ἀπ' ὄξω». Καὶ ἤρχισε ψάλλον τρεμουλιαστά, «Τὴν χεῖρά σου τὴν ἀψαμένην» (Σημ. εἶναι τοῦτο τροπάριον ἐκ τῶν Ὁρῶν τῆς παραμονῆς τῶν Φώτων). Αὐτὸ ἦτο καὶ τὸ τελευταῖον ψάλσιμον τοῦ Παπαδιαμάντη, διότι τὴν ἴδιαν νύκτα κατὰ τὴν 2αν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν ἐξημέρωνεν ἡ 3η Ἰανουαρίου παρέδωκεν τὴν ψυχὴν του εἰς χεῖρας τοῦ Πλάστου. [...]

Μεθ' ὑπολήψεως Γ. Ρήγας

Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, Ἀλληλογραφία, ἐκδ. Δόμος, 1992, σελ. 215, 216, 219.

«How like a winter hath my absence been
From thee, ...»

William Shakespeare, Sonnets, XCVII

Σημείωση:

Τὰ δύο *Προσίμια* πρωτοδημοσιεύθηκαν στὸ περιοδικὸ *Μανιφέστο*, τεύχος 32-33, Δεκέμβριος 2011.

ΠΡΟΟΙΜΙΟ Ι

Ύπνος διὰ βίου, πρόβα τοῦ θανάτου.
Νυχτώνει κι ὅλα θὰ καοῦν στὸ χιόνι.
Τὸ φέρνει μαῦρο κι ὅλο τὸ πετρώνει
ὁ χιονιστῆς Βορρᾶς. Καὶ νὰ 'το,

ἔστερξε ἀληθινὸ τ' ὄνειρο τῆς ζωῆς.
Προπόνηση, στὸ μέγα ξύπνημα νὰ βγεῖς.
Τώρα τὸ στῆθος σου εἶναι φρέσκο χῶμα
μὲ τὰ κεριὰ καρφιὰ φέγγους ἀπ' τ' ἄλλο σῶμα.

Στάλες στὴν θράκα καὶ στὸ παραγώνι.
Ὅλος ὁ βίος γιὰ τούτη τὴν στιγμή.
Δὲν κράτησες ποτέ σου μιὰ δραχμὴ,

νόμισμα –ὅπως οἱ ἄλλοι– νὰ πληρώνεις
μὲ λέξεις τοῦ καιροῦ τὸν Τραπεζίτη. Σταλαγμοὶ
ἀπὸ τῆς θάλασσας τὸ περιβόλι, οἱ στερνοὶ λυγμοί.

ΠΡΟΟΙΜΙΟ II

Αὐτὸς ποὺ ἔκοβε φέτες τὸ φεγγάρι
γιὰ νὰ ταΐσει πεινασμένα δέντρα,
ἔβλεπε ἐντὸς τοὺς σκουριασμένα κέντρα
καὶ τῆς θαλάσσης τὸ αἶμα καὶ τὴν χάρη.

Ἐκεῖνος ποὺ ἔγραφε μὲ φτερουγίσματα πουλιῶν
τρεμάμενο τὸν ἴσκιό τῆς ψυχῆς του,
σ' ἀσημοχρύσαφα νερά τοῦ Παραδείσου
βάφτιζε τὸ τριμμένο του παλτό.

Πῶς, Βαπτιστά, τὸ πορφυρὸ ὄνομά σου
ράμφισε σὰν σταφύλι ἢ φωνή του.
Καὶ μέθυσε κι ἐδέχθη τὴν ποινὴ του.

Κι εἶδε τὸ Ἄρνιο ποὺ κήρυξε ἡ χαρὰ σου.
Καθὼς χυνότανε στὴν ἅγια σιωπὴ του,
ἡ θαλπερὴ φτερούγα σου ἔγινε ἡ Μονὴ του.

«... Ἡ νύχτα ἐτούτη, ἡ πεπρωμένη
 στὰ χώματά μου τῆς ψυχῆς, βάσανο μαργαρώδες,
 ἄνθος γιαλοῦ δροσόλουστο, πλεγμένη
 μὲ τ' ἄστρο τοῦ Χριστοῦ τὸ χλοῶδες,

μέσα μου ἐκ γενετῆς, στὰ μάτια, στὰ χεῖλη
 φόβος ποντογενῆς, αὐγερινὴ σαγήνη.
 Μὰ ἡ ὥρα ἤγγικεν. Παφλάζει πῦρ στὸ δεῖλι
 ἡ μνήμη τοῦ θανάτου μου. Ἄς μείνει

στάχτη ὑγρὴ καὶ κρύα στὸ τζάκι. Σκότος
 ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ φεγγαριοῦ τὰ νεκρωμένα
 ἔρχεται μὲ χιονόμαλλον ἀέρα. Κόπος

νὰ ζήσεις, δίχως κέρδος. Ἄλλ' ἐμένα
 εἶτανε τῆς καρδιάς τὸ θάλπος τόπος
 νὰ σταυρωθῶ στὶς λέξεις μου. Στὰ πικρά, στὰ ξένα.

Ἄνδρέα Καρκαβίτσα, Γιάννη Βλαχογιάννη
 πουλιά φωλιάσαν, παιδιόθεν, στήν ψυχή μου
 καὶ τῆς ἀνοίξανε τὰ μάτια γιὰ νὰ κάνει
 τὸ δάκρυ τ' οὐρανοῦ, μελάνι καὶ βροχή μου.

Ἄγγελοι στήν Εὐαγγελίστρια
 εὐχή μοῦ ψέλναν γιὰ ν' ἀντέχω τοὺς τελῶνες
 κι ἡ Θεοτόκος Κόρη στήν Κουνίστρα
 μὲ ψίθυρους κεριῶν μοῦ ἔδειξε πόρνες,

Φτερά τοῦ πόνου, ζαφειρένια σεῖστρα.

Ἄδελφέ Ἰωάννη, Φίλτατέ μοι Ἄνδρέα
 Ἐφορος, Χωροφύλαξ, Εἰσπράκτωρ Δημοσίου
 καὶ Φραγκορράπτης, Γραμματεὺς Ἀρχείου

ὄλοι ἴδιο πρόσωπο, σὲ μιὰ παρέα.
 Φυσοῦνε τῶν ἀρρήτων ἱερογλυφικά, μ' αὐτοὶ ὠραῖα
 –γαυγίζουν ἑλληνοδιδάσκαλοι κάλπικου βίου–

λόγια παχιά, τοῦ Κέρβερου ὑλακές, μιὰ κουδουνίστρα
 –χθές, αὔριο, πάντα– τοῦ θανάτου, ἀγοραία.

Χθές, αὔριο, πάντα ὑλακὲς θανάτου.
 Καὶ πάντα γιὰ ζωὴ περνοῦσε ἡ νέκρα,
 γιὰ ἔρωτας ὁ κυνέρωτας, ποὺ ἡ χαρὰ του
 σβήνεται στὰ γκριζόνερα τῆς τέφρας.

Γιὰ ἐσᾶς πατρίδα μιὰ ἄδεια λέξη.
 Ποιὸν μοῦ ἀπονέμετε σταυρό, τίνος σωτῆρος;
 Βαστάζων τὸν Σταυρόν μου, ἔφθασα. Θὰ φέξει
 ἐδῶ, κι ἄς μὲ χρεώσατε στοῦ σκοταδιοῦ τὸν κλῆρο.

Περνάει στὶς φλέβες τοῦ χιονιᾶ τὸ κρύο
 μὰ τὸν χρυσό του σπόρο, σπέρνει στὴν ψυχὴ.
 Μοναχός, στοῦ χειμῶνα τὸ σφαγεῖο,

ἡ ἀνάσα μου ἀνεβαίνει στοναχή.
 Ἐντός μου τούτη ἡ στιγμή κρυφὸ κελλί.
 Ἡ βρύση τοῦ φωτός της, γάργαρη ἰαχή.

Νομίσματα μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς
 μέ ἀνάγλυφες τῆς προτομῆς Καισάρων,
 πέφτοντας μέ τήν λάμψη μιᾶς βροχῆς
 ἀστεροειδῶν, σέ θησαυροφυλάκια Μεγάρων

πνίγοντας κάθε σκίρτημα ψυχῆς –
 νομίσματα τῆς κάθε ἐποχῆς.
 Ὡς νά ἤμην ὁ λαμβάνων, ὄχι ὁ δίδων
 μέ τήν δαμόκλειο σπάθη τῶν φροντίδων

–τίς ἀδελφές, τόν ἀδελφό μου, τοὺς γονεῖς–
 πέρασα αὐτὸν τὸν κόσμον, ἀφανής.
 Ὅμως τὸ νόμισμα ἐκ λίθου πολυτίμου,

κομίζω, ἐν εἴδει γλίσχρου ἀντιτίμου,
 τὸν μαργαρίτη πού, ὡς κόχλος, ἡ καρδιά
 ἐκ Σοῦ, προήγαγε, σεπτὴ παραμυθία.

Μετρῶ τίς μέρες μου τίς τελευταῖες
 τίς ψηλαφῶ στοῦ στήθους τὰ θυλάκια.
 Ἐπιταφίου μυρωμένα φυλλαράκια
 δεκάρες καὶ λεπτά, τῆς βασιλείας εἰκοσιπενταράκια.

Εἶπα, «νά πάγω μιὰ εἰς τοῦ Ζιμπλοῦ»,
 τίς ἄλλες, πρὸς τὸ βράδυ, ἐν θορύβῳ ἀλαλαγμοῦ
 ὅπου –μ' ἓνα ρακί, μ' ἓνα κρασί– λεμβοῦχοι καὶ ψαράδες.
 Ὅμως ἀνέβηκε τὸ κύμα κι οἱ σπιλιάδες

μοῦ θόλωσαν τὰ μάτια καὶ τὸν νοῦ.
 Ἐπεσα. Ἄπο τοὺς Ταξιάρχες
 πῆρα τὴν δύναμη –ὄχι ἀλλουνοῦ–
 πού ἔναι τοῦ εὐδίου κόλπου λιμενάρχες.

Δὲν εἶναι σιδερόπορτα γιὰ νὰ σκουριάσει
 ἡ ἀγάπη. Ἐνα σφάντζικο στιλπνὸ
 μοῦ δόθηκε μὲ χάρη, στὸν καιρὸ του· δίχως βιάση.
 Πορθμεῖο καὶ κόμιστρο γιὰ κόσμο τερπνὸ.

Ὁ κλήτωρ μαύρης Δημαρχίας, σ' αὐλές κι ἀλέες
 τριγυρνώντας, καίγεται στὸ φῶς του τὸ στερνὸ.

Θάλασσα, λέξις προελληνική, πελασγική.
 Τῶν Δωριέων κατόπιν, Ἀχαιῶν, Ἰώνων.
 Μ' ἀνατριχίλες, λείο δέρμα, μουσική
 βακχευόντων κυμάτων, οἰστρουμένων αἰώνων.

Δέντρο κρεμάμενο στὸν βράχο, μόνο
 (τὰ δέντρα ἔχουν μνήμη, κρατοῦνε πόνο
 λένε οἱ σοφοί), λυώνω καὶ γέρνω.
 Ἴσκιους πουλιῶν στὴν θάλασσα φέρνω.

Ἡ θάλασσα ἀστράφτει καὶ λάμπει
 τοῦ δέντρου τὸ αἶμα. Ν' ἀντέχει χειμῶνες.
 Ποῦ σβήγουν τὰ ὄρη, ποῦ φεύγουνε κάμποι

τὸ δέντρο θυμᾶται καὶ κλαίει τοὺς αἰῶνες.
 Δάκρυ τὸ δάκρυ, γεμίζει θάμβη
 κι ἀποχαιρετίζει θαλάσσιους λειμῶνες.

Πίκρα μου, πικροβότανο και πικροποταμέ
 μέ γύρισες σέ ψίθυρο, σ' αὔρας λεπτῆς πηγῆ.
 Εἶχα σκεπή τὸν οὐρανὸ καὶ στρῶμα μου τὴν γῆ,
 κι ὁ Ἄγγελος ἐρχότανε, ἐξ ὕψους, ναί, ἀλλὰ χαμαί.

Πατέρες μου ἀνώνυμοι, οἱ ἐν τῇ παντερήμῳ
 λούσθηκαν στὰ συστήματα τῶν φωτεινῶν ὑδάτων
 καὶ στὸν διαυγῆ πυθμένα σου, λυγρῶν θραυσμάτων
 ἔβλεπαν τὴν μοσχοβολιά κι ἄκουαν ψαριῶν τὸ σμῆνος –

στὰ σπάργανά τους ἓνα νόμισμα ν' ἀστράφτει.
 Πέφτοντας μές στοῦ νοῦ μας τὴν σχισμῆ,
 μιᾶς μουσικῆς ἀνάβλυσμα πνίγει τὸν νεκροθάφτη.

Δὲν γράφονται τοῦ ἀληθινοῦ θανάτου οἱ ἱριδισμοί.
 Μόνον τρεμουλιαστὰ θὰ ψάλλω πῶς ἐντός του, ζωὴ ἠνάφθη.
 Κι ἄς λέν γιὰ μένα –μέσα ποταμέ– ὅτι δὲν εἶχα θάρρος
 καὶ πυγμῆ.

Ὁ ταπεινὸς δὲν ἔχει τίποτε νὰ χάσει.
 Ζεῖ σὲ καμίνι δροσερὸ κάτω ἀπ' ὄλους.
 Χαιρέτωσαν ἥλιος καὶ σελήνη στὴν χάση
 στῆς ἀνθρωπίνης ἐρημίας τοὺς θόλους.

Σὰν κλῆμα μὲ κλαδέψανε οἱ καιροί
 ἀλλὰ ἡ φωνή μου κλαδεμοὺς δὲν εἶχε.
 Πῶς λιώνει ὁ χρόνος, σώνεται τὸ κερί
 στὴν φλόγα τῆς χυμένως, κόσμε ὑπῆρχες.

Κόσμε μὲ τίς βαριές ἀναθυμιάσεις
 ἀποδεκατισμένε ἀπὸ κρυφὴ πληγή,
 Βότρως περκάζων ἀκμασάσης

ἀμπέλου, σοῦ δίνει τὸ αἷμα του. Σιγὴ
 φυλλώνει ὅποιο κορμὶ ἀγγίζει φλέβα γλεύκου
 κόσμε, πὺ τὴν ἀγάπη ἔχεις δικάσει.

Μιλτιάδη Μαλακάση, Παῦλε Νιρβάνα
 προσεύχεσθε καὶ γρηγορεῖτε.
 Δέν εἶναι ὁ θάνατος τοῦ σκότους Μάνα
 ἔψαλλα κάποτε. Νὰ θυμηθεῖτε.

Τώρα, θυμᾶμαι πάλι, τὴν ἡμέρα τῆς θανῆς μου,
 πού, ὅπου νὰ ἴναι, νὰ ἴτην, ξημερώνει.
 Γιατὶ τὴν περιδιάβαζα στὶς ἀφανεῖς μου
 νύχτες. Κι ἔπειτα, λίγο-λίγο, νὰ μερώνει

σὲ κάθε κόμπο τῆς εὐχῆς, καὶ νὰ χαράζει
 ὅπως ἀνοίξεως λυκαυγῆς κῆπος μὲ κρίνα,
 ἔαρ ν' ἀνατέλλει σὲ πασχάλιο ἀγιάζι.

Μιλτιάδη, παιδί μου Παῦλε, ὄχι κινίνα.
 Ἄνάβει, μὲ τὸν ρόγχο, λύχνος στὴν ἀνάσα.
 Τὸ χῶμα τῆς ἐπιστροφῆς, χἀδι κι ἀνάσταση.

στην Χρυσή Καρατσινίδου

Σταλάζει γλυκασμός, δρόσος Ἀερμών
 ἢ πενιχρά, ἀλλ' ὑπερτάτη τοῦ πτωχοῦ εὐτυχία.
 Ἔνα ποτήρι ἀλυπιακοῦ, ψωμί κι ἐλγή. Εὐχαριστία
 καθὼς φυσοῦσε ὅλα τ' ἀγρίμια του, τοῦ κόσμου ὁ δρυμῶν.

Οἱ ἄλλοι, ἐτρέχαν, μὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου
 καὶ στὸν δικό μου τὸν καιρό, εἰς τοῦ Βασιλείου.
 Σκυμμένος ἔφευγα, γιὰ νὰ ἔχω μάτι καθαρὸ
 ἴσια γιὰ νὰ προφθάσω, Φῶς Ἰλαρόν.

«... εἶναι ὁ καλύτερος ποιητὴς μας» εἶπες Μιλτιάδη
 ἐνόσω ξένοι καὶ δικοὶ μὲ λέγαν βρακιοσυρραπτάδη.
 Ξεύρεις· «ἡγάπα καὶ ἡμάρτανε καὶ μετενόει»,
 ὁ γέροντάς μου, πού τὰ βάσανα μετροῦσε κομπολόϊ.

Μιλτιάδη Μαλακάση, σοῦ τὸ λέγω· Ἄσ' το.
 Εἰς τῶν γραμματαθρώπων τὸν ἐσμό, στὸν Ἄδη,
 δὲν μὲ σηκώνουν τὰ νερά. Τὰ ἄρρητα σιωπῇ τιμάσθω.

Ἐρήμους περιπολῶν, θριξί καμήλου σκεπόμενος
 –τρεμάμενη καρδούλα μου, στρουθί κυνηγημένο–
 θά ῥθεις καί πάλι δείχνοντας Ἄμνὸ τὸν Βαπτιζόμενο
 νὰ φωτισθοῦνε τὰ νερά. Μ' αὐτὴ τὴν νύχτα, ἐδῶ, ἐπιμένω

ἔρχου ταχύ, κρατώντας τὸ κεφάλι σου τὸ μεθυσμένο
 ἀπὸ τὸ φῶς ποῦ ἡ χεῖρα σου ἔδρεψε καί οὐράνισε τὸ αἷμα
 ὡς ἤψατο τὴν ἀκήρατον κορυφήν. Κῦμα τὸ Πνεῦμα
 λυώνει στὴν χάρη τακερούς τοὺς ὀφθαλμούς σου. Ἐρημωμένο

τὸ δῶμα μου, τὸ στρῶμα κρύο. Ἀνάκτορο φωτολαμπές
 γίνεται ὁ χρόνος ποῦ ὑπολείπεται. Ὑπὲρ τὴν πούλια
 καί τὴν ἄρκτο
 ξυπνάει σπινθήρ, ἀστήρ τοῦ πόλου, στὸ κρυερὸ ἀχανές

ἄστρο βαθείας λάμψεως, παλάτι τῶν ἀνάκτων.
 Παρακαλῶ, γίνου, τῆς πανηγύρεως ὁ προεξάρχων,
 στὸ πανηγύρι τοῦ θανάτου μου καί στῆς σιγῆς μου
 τίς παραμονές.

Αὐτὸς ὁ κόσμος δὲν θὰ σβήσῃ, οὔτε μὲ κρότο οὔτε μὲ λυγμό.
 Θὰ βασιλέψῃ, θαλασσόβρεχτος, στὸ τελευταῖο μου δάκρυ.
 Σμήνη ἐποχῶν μὲ λαμπερὰ φτερὰ θὰ σηκωθοῦν
 στὸν ἔσχατο σφυγμό
 κι ἀπὸ χρυσόσκονη ἱερῆ τῶν παιδικῶν μου χρόνων νέφος
 θὰ μὲ πάρει.

Μορφά, Λενιώ, Φωλιώ, Θέκλα, Μελάγχρω κι Ἀσμινιώ
 Πολύμνια, μὲ τὰ μέλη μελιχρά, συγχεόμενα
 στὸ φέγγος τῆς σελήνης
 μελίχρσοι, χλοάζοντες λαιμοί, βόστρυχοι, πλόκαμοι νερῶν
 νεόφυτοι κυπάρισσοι, προάγγελοι ἑνὸς τάφου τῆς γαλήνης.

Ἐκλάψα. Ἄντάμα κυματίζουν φόβος, ἄγρια χαρά, ξενιτεμός,
 ἀλλ' ὅσο ζοῦσα, ἐτοιμαζόμουνα γιὰ τὴ μεγάλη ἐπιστροφή.
 Ἐρωτα τῶν ἐρώτων εὐδοκεῖς ὥστε ἡ καταστροφή
 τῶν λόγων, νὰ εἶναι κάλεσμα. Τραπέζης οὐρανόου τρυφή,
 ὁ χαμός.»

